

Kšicová, Danuše

Stati Táborského o M.J. Lermontovi

In: Kšicová, Danuše. *Ruská poezie v interpretaci Františka Táborského : z dějin česko-ruských vztahů*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1979, pp. 65-73

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121591>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STATI TÁBORSKÉHO O M. J. LERMONTOVVI

V porovnání s rozsáhlým překladatelským odkazem Fr. Táborského z díla velikého ruského básníka mají jeho studie věnované LERMONTOVOVI význam druhotný. Nepočítáme-li recenzi Troppova překladu, o níž jsme podrobně hovořili v kapitole o teoretických názorech Táborského na překlad, jde vlastně jen o čtyři stati. První z nich má charakter jubilejní, ostatní pak byly psány jako úvody k jeho překladům. Přesto však není bez zajímavosti začlenit je do naší lermontovovské literatury a posoudit, jakou měl Táborský literárněhistorickou průpravu.

První české studie informující o Lermontovově životě a díle počaly se objevovat jen s nevelkým časovým odstupem od nejstarších básnických překladů jeho díla. Devět let poté, kdy byla poprvé publikována část *Hrdiny* naší doby (*Tamaň 1844*),¹ uvedl r. 1835 *Časopis českého muzea* Kořínkův překlad romantické poémy *Mcyri*² spolu s obsáhlou studií, zařazující Lermontova do celkového kontextu ruské literatury a přinášející o něm nejdůležitější biografická fakta. Většina komentářů českého tisku o Lermontovově životě a díle se v průběhu 19. stol. soustřeďovala především k významným básnickým jubilejím. Tak např. druhá významnější česká lermontovovská studie z pera Fr. Provaníka byla otiskována ve *Světozoru* r. 1871, tedy třicet let po smrti autora, jímž se zabývala.³

Zvláště bohatá na lermontovovskou literaturu u nás byla devadesátá léta, kdy byly uveřejněny čtyři závažnější studie. Autorem jedné z nich byl Fr. Táborský. Významný příspěvek napsal slavista Josef Karásek,⁴ dobře poučený o krásné literatuře i literární kritice. Lermontovovu tvorbu posuzuje z hlediska jejího dalšího možného vývoje, přervaného předčasnou smrtí. V r. 1892 byla otištěna první česká studie o Lermontovově *dramatice*. (Tato

¹ Sr.: bbl. M. J. Lermontov v české literatuře.

² *Mcyri*, přel. J. B. Kořinek (František Branislav Kořinek), ČČM 27, 1835, s. 280—303. Úvodní studie Lermontov a přední básnickové ruští na s. 272—280.

³ František Provaník, *Michal Jurjevič Lermontov*, Světozor 1871, s. 197—198, 210—211, 219—222, 246—247, 258—259, 282—283, 307—330. Podrobněji sr.: Danuše Kšicová, *M. J. Lermontov v české literární kritice 19. stol. a první třetiny 20. stol.*, Slavia 33, 1964, č. 2, s. 268—294.

⁴ Josef Karásek, *Lermontov*, NL 24. 7. 1891, č. 201, s. 1—2.

skutečnost je důsledkem toho, že ani v samotném Rusku se Lermontovově dramatické tvorbě nevěnovala po dlouhou dobu náležitá pozornost.⁵⁾ Karel Štěpánek⁶⁾ v ní seznamuje české čtenáře s názory ruského kritika I. I v a n o v a, jenž jako jeden z prvních věnoval Lermontovově dramatice větší pozornost.⁷⁾ Pod vlivem tohoto pramene se Štěpánek dopouští zjevné idealizace Arbenina, neboť za nejlepší verzi *Maškarního plesu* pokládá optimistickou úpravu, vynucenou na básníkovi cenzurou, aniž přitom na tento fakt upozorňuje.⁸⁾ Lépe se autorovi podařilo charakterizovat Lermontovovu ranou tvorbu.

Obraz Lermontova na počátku 90. let byl doplněn překladem stati P. V. J e v s t a f i j e v a, uveřejněném v *Literárních listech*.⁹⁾ Celkovým hodnocením Lermontova se studie ruského literárního historika v podstatě neliší od českých studií z té doby. Svým nedocenením *Hrdiny naší doby* se Jevstafijev podílel spíše na zkresleném obrazu Lermontovovy vrcholné tvorby. Výběr obou statí proto neznamenal v českém prostředí přílišné obohacení.

Nepříliš rozsáhlá stať Fr. T á b o r s k é h o v Čase z r. 1891,¹⁰⁾ provázená ukázkami jeho překladů, je zajímavá především tím, že podrobněji než příspěvek Karáskův upozorňuje na problematiku *oscilace* Lermontova mezi *romantismem* a *realismem*. Tradičně sice nazývá Lermontova „ruským byronistou“ s „ruským duchem“, současně však zdůrazňuje, že s Lermontovem padl na Rusi romantismus. Tábořský dokazuje nevyhnutelnost takového vývoje. Puškin i Lermontov byli podle jeho názoru výrazem rozervané současnosti, jež sténala pod vnějškovou blazeovaností. Tábořský obdivuje Lermontovovu burlesku, jako je *Paní důchodní z Tambova* nebo *Pohádka pro děti*, v nichž spatřuje jako někteří současní sovětsí badatelé rysy rodičího

⁵⁾ O Lermontovově dramatice se v průběhu 19. stol. psalo velmi zřídka, a to ještě většinou odmítavě. Např. kritik posmrtného vydání Lermontovových Sebraných spisů se rozhořčuje nad tím, že sem byl zařazen Maškarní ples, který až na několik hezkých veršů pokládá za básníkův nejslabší pokus. Sr.: Библиотека для чтения 1843, т. 56, № 2, отд. 6, с. 39—46. Stejně pejorativně se o dramatu vyjadřuje В. А. Зайцев, Русское слово 1863, № 6. Библиографический листок, с. 13—28. O Lermontovových jihošských dramatech psal poprvé С. Д. Шестаков, Русский вестник 1857, т. 9, № 10, 11, с. 232—263, 317—344. In: Обзор литературы о Лермонтове. Полное собрание сочинений М. Ю. Лермонтова, т. 5, под ред. Д. И. Абрамовича, СПб. 1913, с. 127—181, hl. с. 144—155. Lit. o Lermontovovi sr. také: Д. А. Мануйлов, М. М. Гиллельсон, В. Э. Вацуро, М. Ю. Лермонтов, Семинарий, Л. 1960.

⁶⁾ K. Štěpánek, *Lermontov jako dramatik*, Česká Thalia 1892, č. 11, s. 121—123, č. 12, s. 134—136.

⁷⁾ И. Иванов, *Лермонтов как драматург*, Артист 1891, № 15, с. 42—47.

⁸⁾ O scénické historii Maškarády viz: Б. Эйхенбаум, *Пять редакций Маскарада, Маскарад Лермонтова*, Сб. статей под ред. П. М. Новицкого, М.—Л. 1941, с. 93 по 101; А. М. Докусов, *Маскарад М. Ю. Лермонтова*, Ученые записки каф. рус. лит. Лен. гос. пед. ин-та, т. 120, 1955 с. 3—36.

⁹⁾ P. V. Jevstafijev, *Michail Jurjevič Lermontov*, V paměť 50 ročnice úmrtí básníkova, př. J. J., *Literární listy* 12, 1891, s. 169—170, 188—189, 204—205, 238—239, 254—256, 271—272, 291—295, 335—336.

¹⁰⁾ Fr. Tábořský, *K jubileu Lermontova*, Čas 1891, s. 474—478.

se realismu.¹¹ V ústředních postavách *Hrdiny naší doby*, jako jsou Pečorin, Maxim Maximič i Grušnickij, vidí předobraz pozdějších slavných hrdinů ruských románů. Za velký klad romantismu pokládá Táborský správně, že se zasloužil o zušlechtění básnického jazyka, což se projevilo jak v tvorbě Puškinově, tak i Lermontovově. Táborský zdůrazňuje, že ať čerpá Lermontov z jazyka lidového, jako např. v básni *Borodino*, ať píše v duchu starých bylin (*Piseň o caru Ivanu Vasiljeviči*), ba i v počátečním údobí, kdy ještě tvořil pod vlivem Schillera a Byrona, vždy je na něm patrna pečeť silné básnické osobnosti. Jako důkaz jeho básnické síly uvádí úryvek z básně *Mcyri*. Za projev nejryzejší poezie, v němž spatřuje básníkovo kredo, pokládá báseň *Anděl*, která je podle jeho názoru jednou z nejryzejších perel světové literatury všech dob. Otištěním překladu této básně Táborský svou jubilejní vzpomínku končí. Přes některé dobré postřehy tento článek Táborského v podstatě nijak nepřevyšuje svou úroveň běžné jubilejní medajlony té doby. Lze jej chápat jako určitou průpravnou sondu k prvním dvěma svazkům jeho překladů z Lermontova.

Počátek dvacátého století nesl s sebou spolu se zostřujícími se společenskými rozpory také vzrůstající vnitřní svár v oblasti literární. Zdaleka ještě nedozněly negující a únikové tendence „fin de siècle“, nacházející svůj výraz v dekadenci a symbolismu, když na literárním nebi počaly svítit blyškovice anarchismu a s ním spojeného krajního individualismu až satanismu, podněcované růstem kultu nietschovství. Není náhodné, že právě v této době se obrací pozornost českých překladatelů ruské poezie k Lermontovovu *Démónu*. Autorem jednoho ze čtyř překladů z konce 19. a z počátku 20. stol. byl Fr. Táborský (*Démon*, 1910), jenž jej opatřil i *předmlouvou*. Použil k ní materiál z *V i s k o v a t o v o v a* vydání. Jedná se vlastně o *překlad vydavatelova úvodu*, hovořícího o vzniku poémy a o nedostacích dosavadních vydání básně, zaviněných špatným pochopením nebo směřováním různých variant. Tuto úvodní poznámku Táborský doplnil jen zdůvodněním, proč na několika místech užil místo přesného rýmu asonance. O umělecké a ideové stránce *Démóna* se v úvodu k překladu Táborského nedovídáme nic. Zato tím podrobněji se touto poémou zabývá autor dvou nejvýznamnějších českých lermontovovských studií z té doby Josef F o l p r e c h t. Ve stati *Lermontovův Démon a moderní produkce básnická*¹² se pokusil o ideový rozbor *Démóna* a o vysledování jeho souvislostí s tendencemi současné poezie. Společné kořeny obou nachází v protestu proti konvenčnosti. Za základní rys pokládá nespokojenost. Na rozdíl od této subjektivní lyrické improvizace snaží se F o l p r e c h t ve své stostránkové studii z r. 1910 vytvořit co nejuplněnější

¹¹ Sr. např.: В. А. М а н у й л о в, *Лермонтов в Петербурге*, Л. 1964. У. Р. Ф о х т, *Становление активного романтизма и критического реализма в русской литературе*, Реф. на степень доктора филол. наук, АН, М. 1966, с. 64—71. Viz také: D. K š i c o v á, *Lermontovovy burleskní poémy*, SPFFBU, D 21, 1974, s. 75—81.

¹² Josef F o l p r e c h t, *Lermontovův Démon a moderní produkce básnická*, ND 16, 1909, č. 3, s. 177—185.

a neobjektivnější obraz básníkovy života a díla.¹³ Poprvé u nás se Folprecht zabývá *vztahem* Lermontova k *děkabristům*. V Démonovi vidí postavu natolik blízkou autorovi, že pochybuje o silném vlivu jiného básníka, ať již Puškina, Byrona nebo Vignyho. *Maškarní ples* považuje za programové drama, za výraz básníkovy zhnusení ze života, v čemž spatřuje kořeny jeho pesimismu. Při rozboru *Hrdiny naší doby* vychází z Bělinského. Neuspokojuje ho však zlomkovitá kompozice románu. Za hlavní motiv Lermontovovy tvorby pokládá protest, který je produktem romantismu stejně jako subjektivismus. Současně však paradoxně tvrdí, že v Lermontovovi není romantismus jako směr dobře patrný a kromě toho prý jej od romantiků odlišuje láska k próze. V tomto směru se projevil kritikův nedostatečný literárněhistorický rozhled. Zcela totiž zapomíná na ruskou romantickou prózu třicátých let, na niž Lermontov navazuje, i když na mnohem vyšší úrovni. Folprechtova studie vzbudila značný ohlas kritiky. Až na některé výhrady byla vesměs přijata velmi příznivě jako důkladná literárněhistorická práce.¹⁴

Zajímavý a dobově příznačný článek přinesly r. 1911 také *Národní listy*.¹⁵ Bohdan Pavlů se v nich zamýšlí nad novou vlnou Lermontovovy popularity, která se tak výrazně projevila v Rusku při 70. výročí básníkovy úmrtí. Příčinu spatřuje v tom, že soudobému Rusku je Lermontov blízký svým bojem za práva osobnosti. Pavlů stručně komentuje Solovjovovu interpretaci Lermontova a vyslovuje se i k otázce tehdy aktuální — ke vztahu Lermontovovy a Nietzscheovy *životní filozofie*. Podle jeho názoru spojuje Lermontova s Nietzschem věčná touha po jiném světě dokonalejších bytostí. Spolu s Merežkovským považuje Pavlů Lermontova za zjev zcela výjimečný — za jediného člověka, který se nepokořil, jehož odboj prolíná celou jeho tvorbou a jenž prý proto zůstal ruské společnosti po dlouhou dobu cizí. Závěrem se Pavlů dotýká Lermontovova působení na českou literaturu. Je přesvědčen, že nejsilněji se projevilo u Machara.

Z českých lermontovovských studií ze druhé poloviny desátých let stojí za zmínku pouze *předmluva* ke sborníku překladů Františka Troppa.¹⁶ Byl to vlastně první český knižní překlad Lermontova, jenž přinesl základní informace o autorově životě a díle. Durdíkovy tlumočení ze sedmdesátých let bylo bez jakéhokoli komentáře, první dva svazky převodů Táborského obsahovaly jen stručný poznámkový aparát. Tropp se opíral především o Viskovata,¹⁷ odkud přejímal základní biografická fakta. Ani Abra-

¹³ Josef Folprecht, *M. J. Lermontov*, Česká revue 1909—1910, s. 406—426, 485—498, 518—545, 610—632, 671—683, 741—746; zvl. otisk z České revue, Praha 1910, 103 s.

¹⁴ Mil. Hýsek, *Časopis pro moderní filologii* 1, 1911, s. 55—58. *Novina* 4, 1910—1911, s. 190—191, bez označení autora (uvedeno v Pistoriově bibliografii prací F. X. Šaldy). —e, SP 13, 1910—1911, s. 290.

¹⁵ Bohdan Pavlů, *Vzkříšení Lermontova*, NL 1911, č. 228, s. 1.

¹⁶ František Tropp, *Michail Jurjevič Lermontov, Básně*, SK 1245—1247, J. Otto, Praha 1918, s. 3—11.

¹⁷ П. А. Висковатов, *Михаил Юрьевич Лермонтов, Жизнь и творчество*, М. 1891.

movičovo akademické vydání Lermontova, ani Folprechtovy studie neznal. To mu také právem vytýkal Fr. Táborský.¹⁸ Výhrady byly i proti konvenčnímu výkladu Lermontovova díla na pozadí tvorby Puškinovy.¹⁹ Kromě zmínky o jednom z nejdůležitějších německých překladatelů a životopisců Lermontova Friedrichu B o d e n s t e d t o v i, jehož prostřednictvím se i u nás šířila znalost Lermontovova díla,²⁰ nepřináší Troppova studie nic nového.

Z tohoto hlediska je mnohem zasvěcenější úvod Fr. Táborského ke 3. svazku Lermontovova básnického díla, otištěný v rozšířené podobě r. 1917 v *Naši době*.²¹ Táborský zde prokázal, že je dobře informován o starší i soudobé lermontovovské literatuře.²² Obě verze jsou koncipovány převážně biograficky, i když v první z nich jsou některé podrobnější exkurze rázu literárněhistorického. Toto výhradní biografické zaměření výrazně odlišuje stať Táborského od studie F o l p r e c h t o v y, posuzující především Lermontovovo dílo. Po této stránce je v ní hodně nového. Táborský začíná dávnou historií Lermontovova rodu, jenž podle rodinné legendy, již včleňuje A b r a m o v i č do genealogie Lermontovových předků,²³ sehrál svou roli v dějinách Skotska a dostal se dokonce do anglické lidové slovesnosti a poté do jedné z balad Waltera S c o t t a. Provází pak Lermontova od dětství přes univerzitní moskevská a vojenská petrohradská studia až k dvojímu vyhnanství na Kavkaz a k nešťastnému souboji. Svě vyprávění prokládá zajímavými citáty z Lermontovovy osobní korespondence, kterou u nás poprvé uvádí ve svém překladu. Lermontova jako člověka charakterizuje celkem objektivně, jen při výkladu jeho smrti podlehl dobové konvenci — pokládá ji totiž za následek básnickovy lehkomyšlnosti. Zcela pod vlivem ruské oficiální historiografie líčí okolnosti vzniku Lermontovovy básně *Na smrt básníka*, jež se prý carovi velmi líbila, takže byl dokonce mladému básníkovi ochoten odpustit všechna jeho „bláznovství“ a teprve pod tlakem nejvyšších společenských kruhů, jež se Lermontovovými verši cítily napadeny, poslal básníka do vyhnanství. Legenda o „hodném carovi“, který se královsky postaral

¹⁸ Fr. Táborský, *O překládání uměleckém*, NŘ 1917, s. 65—70, 103—109.

¹⁹ A. N. (Arne Novák), *M. J. Lermontov, Básně*, přel. a úvodem opatřil Fr. Tropp, Lumír 45, 1917, s. 82—83.

²⁰ Julius Dolanský, *Mistři ruského realismu u nás*, zvl. kap. Puškin v české kultuře, Svět sovětů, Praha 1960, s. 63.

²¹ Fr. Táborský, *M. J. Lermontov. Úvod do jeho vlastního životopisu — do jeho básní*, ND 24, 1917, s. 193—199, 277—290. *M. J. Lermontov, Básně*, d. III, SSP 128, J. Otto, Praha 1918, s. 1—27.

²² Z bibliografie přiložené k oběma verzím je vidět, že základním pramenem pro Táborského byla právě edice Abramovičova, především 5. d. s bohatým životopisným materiálem, a básnickova korespondence, otištěná ve 4. d. spolu s četnými vydavatelskými poznámkami. Ze starších pramenů Táborský uvádí cit. biografii P. A. Viskovatova a stať Bělišského; z nových materiálů se opíral především o knihu D. S. Merežkovského *М. Ю. Лермонтов, поэт сверхчеловечества*, СПб. 1909, a studii V. Solovjova, *Лермонтов*, Вестник Европы 36, 1901, kn. 2, s. 441—459.

²³ Хронологическая канва для биографии М. Ю. Лермонтова, ПСС, ред. Д. И. Абрамовича, т. 5, СПб. 1913, с. 1—25.

o Puškinovu manželku i děti, byla u nás po básnikově smrti velmi populární.²⁴

V tomto směru tedy Táborský zůstává na zcela tradičním stanovisku. V souvislosti z životními podrobnostmi, mezi nimiž uvádí některá nová, u nás dosud neznámá fakta (i když s jistými nepřesnostmi, např. o setkání Lermontova s moskevskými literáty při jeho zastávce v Moskvě cestou na Kavkaz, když byl podruhé vypovězen), všímá si Táborský částečně i Lermontovovy tvorby. Oceňuje humanismus básně *Valerik* a vlastnictví poémy *Mcyri*, na niž oceňuje i skutečnost, že hrdinou je příslušník porobeného národa. Ve verších napsaných za posledního kavkazského pobytu (např. *Spor, Sen, Útes, Tamára, Shledání, Hle, dubnový lístek se odtrhl od větve rodné, Mořská carevna, Prorok* aj.), které se mu zdají citově exponovanější než básně předchozího období, vidí náznak možné změny k pokoře ve smyslu učení L. N. Tolstého. Proto nesouhlasí s těmi ruskými badateli, kteří v Lermontovově tvorbě hledali předzvěst *Nietzscheovy* filozofie, přičemž Lermontova buď zatracovali jako *Solovjov*, nebo ho vyzvedávali jako *Meřežkovskij*, anebo tvrdili jako *Spasowicz*, že se mu lze obdivovat, milovat jej však není možno.²⁵ V článku z *Naší doby* se umírněný Táborský ztotožňuje s protikladným míněním ruské kritiky, že Lermontov v posledním údobí své tvorby tíhnul k pokoře.²⁶ V *knižní verzi* Táborský tuto nešťastnou formulaci, uvádějící Lermontova neprávem ve vztah s tolstojovskou filozofií pasivity, opravil. Nezdůrazňuje zde již jeho „pokoru“, nýbrž neobyčejnou hloubku jeho duše, skrývající se pod vnějškovou blazeovaností. V knižním vydání však Táborský vypustil i některé zajímavé biografické a literárněhistorické podrobnosti (např. ocenění *Písně o caru Ivanu Vasiljeviči* nebo líčení vztahu soudobé společnosti k Lermontovovi jako básnikovi, jehož obdivovala, a člověku, kterého nenáviděla). Táborský bohužel při přetiskování vynechal i veškeré odkazy na literaturu — dokonce i tam, kde přímo cituje, což poněkud snižuje serióznost jeho práce. Ke kladům jeho stati patří správný postřeh o dobové podmíněnosti tvorby i životního básnikova osudu, což např. Tropp ve své studii vystihnout nedovedl.

Z kritického ohlasu básní M. J. Lermontova v překladu Fr. Táborského přerůstá význam recenze stať F. X. Šaldy, nazvaná *Siluetka Lermontova*.²⁷ Šalda hodnotí vysoce překlad Fr. Táborského, stejně jako již dříve

²⁴ Sr. např. V. Sv. Št(u)lc, *Alexander Sergejevič Puškin*, Květy 4, 1837, s. 17—18.

²⁵ Mezi Lermontovovou a Nietzscheovou tvorbou můžeme skutečně nalézt určité souvislosti, které lze potvrdit faktem, že Nietzsche Lermontovovo dílo znal; ovšem spíše v rovině obecné, spojující romantismus literární s filozofickým: D. Kšicová, *Lermontov předchůdce Nietzscheovy filozofie?* *Slavia* 40, 1971, č. 2, s. 184—203.

²⁶ Sr. např. Ю. Айхенвальд, *Силуэты русских писателей*, вып. 1, М. 1906, 2 изд. 1912. Д. Я. Гершензон, *Лермонтов в русской критике*. In: *Жизнь и творчество М. Ю. Лермонтова*, 1941, с. 589—616. *Обзор лит. о Лермонтове*, с. 180.

²⁷ F. X. Šalda, *Siluetka Lermontova*, *Venkov* 6. 10., 13. 10. 1918; knižně ve sb. *Časové a nadčasové*, Melantrich, Praha 1936 aj.

v dopise Táborskému z 8. 3. 1917 ocenil jeho studii z Naší doby.²⁸ Zamýšlí se nad ohlasem Lermontovova díla u nás, jenž se projevil zvláště markantně v mladistvém údobí tvorby A. Jiráska, který toto působení sám doznává. Pod Lermontovovým vlivem vznikala i báseň Čerkes od Sv. Čecha a některé nejkouzelnější básně z Macharova Confiteoru. Zdůrazňuje, že Lermontova nelze uzavřít do nějaké jednostranné formulky, neboť každou z nich přerůstá, ať je to byronismus, subjektivismus, básnické hrdinství nebo nadčlověčství. Vidí v něm básníka-věštce, proroka, bojovníka, z něhož vyvěrá všechna ruská bojovná literatura.

Po vytvoření samostatné Československé republiky počíná nový rozmach české slavistiky. Ve dvacátých letech vycházejí dvě významné publikace z oblasti slovanské literární historie — *Slovanské literatury* Jana Máchala (1925) a *Wollmanova Slovesnost Slovanů* (1928). Obě práce si rovněž všimají života a díla M. J. Lermontova — ovšem ve stručnosti dané rozsahem přehledu několika literatur. S rozvojem komparatistiky se v té době začíná česká literární historie zajímat intenzivněji o otázky působení Lermontovova díla na českou literaturu. Zajímavé postřehy obsahuje monografie Arna Nováka *Svatopluk Čech, dílo a osobnost* (1921), zvláště kapitoly *Anděl a Kavkaz*. V Čechově poémě *Anděl* vidí A. Novák mimo jiných literárních vlivů (hlavně *Byrona* a *Lamartina*) především působení *Lermontovova Démona*. Podobně v poémě *Čerkes* Gustava Pflagra *Moravského* spatřuje podíl Lermontovových kavkazských skladeb, hlavně *Chadži-Abreka*. Stejnojmenná básnická povídka Sv. Čecha vznikla podle jeho názoru na základě Čechových dojmů z pobytu na Kavkaze v r. 1874. A Novák v ní spatřuje syžetovou a kompoziční závislost na Lermontovovu *Izmailu bejovi* a na *Puškinovu Kavkazském zajatci*. Působení Lermontova na českou literaturu a českých překladů z jeho díla si na několika místech všimá zběžně také Jos. Jirásek ve své práci z dějin česko-ruských literárních vztahů *Rusko a my* (1929) a *Češi, Slováci a Rusko* (1933). Zmiňuje se jednak o vlivu Lermontova na Gustava Pflagra *Moravského*, jednak o blízkém vztahu Vítězslava Háška k poezii Puškina a Lermontova.

Nový postřeh vnesl do oblasti komparatistiky také Fr. Táborský ve slavnostním tisku Hollaru Karel Hynek Mácha *po stu letech* (Praha 1936), kde si všiml výrazné příbuznosti Máchova díla s tvorbou M. J. Lermontova. Na rozdíl od Šaldy, jenž včlenil Máchu do kontextu západoevropské literatury, zdůrazňuje Táborský ty rysy, které jej spojovaly s velkými romantiky polskými a ruskými, zvláště s Lermontovem, kterého nazývá Máchovým „nejbližším příbuzným“. Podle názoru Táborského měl Mácha k Lermontovovi blíže než k Byronovi, přes veškeré rozdíly jejich poměrů životních, rodinných a společenských. Autor srovnává Lermontovovu báseň *Nebe a hvězdy* s Máchovou analogií *Temná noc! jasná*

²⁸ Danuše Kšicová, *Listy F. X. Šaldy Františku Táborskému*, SPFFBU 1970, D 16, s. 209—210.

noci! V obou nachází stejnou neukojenou touhu po nedosažitelném, obdobný stesk, i když vzniklý zcela nezávisle na sobě. (Táborský tak koriguje mylnou domněnku Jar. Vlčka, že námět Máchovy básně je převzat z Lermontova. Dokládá správně, že Lermontovova báseň, napsaná sice v r. 1831, byla otištěna až r. 1845, tedy jedenáct let po napsání básně Máchovy.) Jako další paralelu v tvorbě obou básníků uvádí Táborský Lermontovovu báseň *Mráčekové nebeští* a Máchovu apostrofu bílých obláček ze 3. zpěvu *Máje*. Spojnici mezi oběma romantiky vidí Táborský nejen v jejich stesku, ale i v jejich vášnivé lásce k životu. Autor srovnává, i jak rozdílně bylo dílo obou básníků přijímáno jejich současníky. Zatímco Lermontovovu básnickou sílu přirovnává Bělinský k nejvyšší z Kremelských věží, byl Mácha většinou soudcůbých literárních veličin nepochopen, neboť to byl zjev přerůstající svou dcbu, hodnotící jen drobnou buditelskou práci, jež měla být i náplní české poezie.

Uvedené práci Táborského předcházelo vydání jeho překladu *Maškarního plesu* v r. 1929, doprovázeného zasvěcenou *předmlouvou*. Táborský v ní jako první u nás Maškarní ples po zásluze oceňuje a zařazuje jej do vývojové řady ruské dramatické literatury od Gribojedova přes Puškina až ke Gogolovi. Zdůrazňuje, že na rozdíl od Gribojedovova *Hoře z rozumu* a Puškinova *Evžena Oněgina* není v Lermontovově Maškarním plese kromě žensky slabé Niny ani jediná sympatická postava. Arbenin, jehož pokládá za mladšího Pečorinova předchůdce, se mu protíví svým cynismem a uraženou ješitností. Hnusí se mu prostředí, které tragédie zobrazuje. Správně zdůrazňuje, že celá tato společnost, pro niž ztratily cenu jakékoli morální hodnoty, je výsledkem politického útlaku a nesvobody. Po stránce umělecké hodnotí drama vysoko. Podobně jako Máchal spatřuje Lermontovova učitele básnické formy především v Gribojedovovi. V závěru pak líčí marné básníkovy úsilí prosadit své drama na scénu, což se mu přes všechny ústupky cenzuře, pro Táborského až nepochopitelné, nepodařilo.²⁹

Česká meziválečná literární historie a kritika včetně Táborského v podstatě nepřinesla nový pohled na Lermontovův život a dílo. Nové postřehy nalezneme pouze v oblasti komparatistiky. Do jisté míry to ovšem souvisí se stavem tehdejšího sovětského lermontovovského bádání, které bylo v porovnání se záplavou nových materiálů o Puškinovi, vydávaných ve dvacátých a třicátých letech, mnohem méně intenzivní.³⁰ Zájem o Lermontovovo dílo

²⁹ Rukopis předmluvy se mi podařilo najít v Abramovičově vydání Lermontovových spisů, odkud Táborský čerpal podklady k této studii.

³⁰ Z vynikajících prací, jež dodnes neztratily svou hodnotu lze uvést především monografii představitele ruské formální školy Б. М. Эйхенбаум, *Лермонтов. Опыт историко-литературной оценки*, Госиздат. Л. 1924. Z ostatních prací dvacátých a třicátých let je to především chronologicky uspořádaný přehled biografické literatury: П. Е. Щеголев, *Книга о Лермонтове*, вып. 1, 2, Прибой, Л. 1929. С. Н. Дурылин, *Как работал Лермонтов*, 1934; того же *Герой нашего времени* М. Ю. Лермонтова, М. 1940. Л. Гинзбург, *Творческий путь Лермонтова*, Л. 1940 и др.

se u nás v té době projevilo více v překladatelství. Totéž lze říci i o Tábořském, jehož překladatelský odkaz mnohonásobně převažuje jeho literárně-historickou práci věnovanou Lermontovovi. Seriózní studium, jež jeho pracem předcházelo, jim však zaručilo dobrou úroveň.

